



Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 9/1 2020 s. 336-353, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

OKUL ÖNCESİ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ HAYVAN KARAKTERLERİN GELİŞTİRİLME YOLLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Bayram BAŞ**

Nil UCUZSATAR***

Geliş Tarihi: Ocak, 2020

Kabul Tarihi: Mart, 2020

Öz

Bu çalışmada okul öncesi dönem çocukları için hazırlanmış kitaplardaki kişileştirilmiş hayvan karakterlerin hangi yollarla geliştirildiğini ve bu karakterlerin karakter özelliklerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile yürütülen araştırma, iç içe geçmiş tek durum deseni ile yapılandırılmıştır. Araştırmada inceleme nesnesi olarak ölçüt örnekleme yoluyla seçilmiş, okul öncesi döneme hitap eden, Tamamı kişileştirilmiş hayvan karakterli, yerli yazarlarca kaleme alınmış 33 adet çocuk kitabı kullanılmıştır.

Araştırmadaki çocuk kitapları doküman olarak kabul edilmiş ve analiz süreci doküman incelemesi ile yürütülmüştür. Lukens'in (2007) ve Sever'in (2010) belirlediği ölçütler dikkate alınarak alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda bir form geliştirilmiş ve 33 kitapta yer alan tüm kişileştirilmiş hayvan karakterler, özellikleri ve geliştirilme yolları doğrultusunda içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi ile kategorilendirilen veriler betimsel analiz ile yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda kişileştirilmiş hayvan karakterlerin geliştirilmesinde en çok konuşmalar yoluyla geliştirmeye başvurulduğu, kitaplardaki baş kişilerin daha çok açık ve devingen, yan kişilerinse kapalı ve durağan özellik gösterdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi çocuk edebiyatı, hayvan karakterler, karakter özellikleri, karakter geliştirme yolları.

AN INVESTIGATION ON THE DEVELOPMENT OF ANIMAL CHARACTERS IN PRESCHOOL CHILDREN'S BOOKS

Abstract

In this study, it is aimed to determine how personalized animal characters in children's literature in preschool children and character traits are developed.

This study was carried out with the case study and was structured with embedded single case study. The research objects of the study consist of 33

* Bu çalışma Doç. Dr. Bayram baş danışmanlığında yürütülen "Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Hayvan Karakterlerin Geliştirilme Yolları Üzerine Bir Durum Tespiti" başlıklı tez çalışmasının verilerinden türetilmiştir.

** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, bayrambas@gmail.com.

*** Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, nilucz9063@gmail.com.

children's books which include personalized animal characters, which were written by native authors in the narrative genre for pre-school period selected by criterion sampling

The children's books in the study were accepted as documents and the analysis process was carried out with document analysis. Taking the indicators determined by Sever (2010) and Lukens (2007) into consideration, in accordance with the opinions of field experts, a form was developed. Later, all the personalized animal characters included in research objects were subjected to content analysis in accordance with their characteristics and development ways. The data categorized by content analysis were interpreted by descriptive analysis.

The findings of the study show that the animal characters examined were mostly developed through speech, main characters were more open and dynamic, and the side characters were closed and static.

Keywords: Pre-school children's literature, animal characters, character traits, ways of character development.

Giriş

Çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklar üzerindeki etkileri azımsanamayacak boyuttadır. Erken çocukluk döneminden başlayarak ergenliğe kadar devam eden süreçte çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini destekleyen bu eserler, onların dil ve ifade yeteneklerini geliştirmekle beraber onlara estetik haz kazandırmakta, hayal gücünü zenginleştirerek farklı dünyaları tanıma imkânı sağlamaktadır. Bu sebeple çocukların nitelikli çocuk edebiyatı eserleriyle karşılaşmaları oldukça önemlidir (Brett, 1981; Harvey, 1993; Gamble ve Yates, 2002; Sever, 2010; Aykaç, 2011; Şimşek ve Yakar, 2016; Dilidüzgün, 2018).

Çocuk edebiyatının edebiyat sahası içerisinde kendine özgü bir yer edinmesinde etkili olan bazı unsurlar vardır. Bunlar Baş'a (2015, s. 5) göre hedef kitle, amaç, biçim, içerik, seviye, sınır, ölçüt, işlev gibi unsurlardır. Çocuk edebiyatı çocuğun düzeyine ve ilgisine uygun olarak tasarlandığında, onlara zihinlerini donatacak ve hayallerini besleyecek sözlü, yazılı ve görsel kaynaklar sunarak okuma alışkanlığı kazanmalarına, yaşadıkları dünyayı ve bu dünyayı kiminle paylaştıklarını bilmelerine yardımcı olacak ve bunların yanında dil gelişimlerine de katkı sağlayacak bir edebiyat türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Temple *vd.*, 2015, s. 9).

Çocuk edebiyatına yönelik hususlar, "kimlik oluşturma, keşfedicilik, seçicilik, kültür aktarımı, disiplinler arası iş birliği, nitelikli okur, ana dili bilinci *vb.*" (Baş 2015, 6) kavramlar çerçevesinde tartışılırken bu edebiyatın "çocuk gerçekliği"ne uygun olarak "çocuğa göre" tasarlanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (İnan, 1983; Aytas, 2003; Şirin, 2007; Elkind, 2009; Sever, 2010; Aslan, 2013; Çakır, 2013; Kleman, 2013; Çer, 2016; Arıcı, 2016; Dilidüzgün, 2018). Çocuğun kendi dünyasına ve diline uygun bir biçimde yani "çocuğa göre" oluşturulan çocuk kitapları, çocuklar için önemli bir eğlence ve öğrenme kaynağıdır. Çocuk kitapları boyut, kâğıt, sayfa düzeni, punto, resim ve kapak gibi biçimsel özellikler ile tema, konu, karakterler, dil ve anlatım gibi içerik özellikleri ile bir bütündür (Sever, 2010, s. 75) ve bu bütünün parçalarının birinde meydana gelen bir eksiklik ya da sıkıntı geneli etkilemektedir (Yılmaz, 2016a, s. 61). Bu sebeple bir çocuk kitabının nitelikli sayılabilmesi için adı geçen tüm bu özelliklerin iyi geliştirilmiş olması gerekmektedir.

Çocuk edebiyatının temel öğelerinden "karakter" in çocuk ve eser arasındaki bağlantıyı sağlama, özdeşim kurma ve model olma açılarından çocuk üzerindeki etkisi büyüktür. İyi

kurgulanmış karakterler çocukların kitapla yazınsal bir iletişim sürecine girebilmelerine, kitaptaki karakterlere öykünerek yeni özellikler edinmelerine olanak tanıdıklarından (Karagül, Samur, 2017, s. 338) bu karakterlerin yeri çocuk edebiyatı içerisinde ayrı bir önem kazanmaktadır.

Türk Dil Kurumunun sözlüğünde bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse (2009, s. 1078) olarak tanımlanan karakter, olayları sürükleyerek yazarın eserle aktarmak istediği mesajı okura doğrudan veya dolaylı bir biçimde ileten başkahramandır. Sever (2010, s. 76) karakteri sanatçının yarattığını, duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiğini, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimleriyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirmiş olduğu kişilik olarak tanımlamaktadır.

Çocuğun özdeşim kurabileceği iyi geliştirilmiş karakterler çocukta her türlü gelişimi desteklemektedir. İyi geliştirilmiş kişilik özellikleriyle gerçeklik duygusu uyandıran, çocuğun kahramanla tanışma, karşılaşma isteğini yoğunlaştıran kitaplar, okuma kültürü edinilmesi sürecinde önemli bir işlevi yerine getirir (Sever, 2010, s. 65). Çocuk kitaplarında karakterleri çocuğun öykünebileceği nitelikte kurgulamak sosyal öğrenmeler açısından da önemlidir. Eserdeki olayları iyi analiz edebilen çocuk, günlük hayatına dair de çıkarımlarda bulunabilir, karakterlerin yaşadıklarını içselleştirerek gerçek hayatta da karşılaşabileceği durumları kestirip bu durumlara karşı hazırlıklı olabilir. Karakterlerin çalışkanlığı, zekiliği, cesareti, eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme becerileri gibi olumlu özellikleri çocukları karakter gibi düşünmeye, davranmaya yönlendirebilir. Saltık (2012, s. 463) çocukların kitaplarda kendileri gibi karakterlerle karşılaşarak onlarla özdeşim kurduklarını böylece güven duygularının geliştiğini belirtmektedir.

Çocuk kitaplarındaki karakterlerin çocukların gelişiminde çok önemli etkilerinin olması, onlar için kaleme alınacak eserlerdeki karakterlerin geliştirilmesi konusuna hassasiyet verilmesini, karakter geliştirme sürecinde çok dikkatli ve özenli bir tutum sergilenmesini gerektirmektedir.

Okuyucunun bilişsel stratejilerini kullanarak kahramanla etkileşime girmesini yani özdeşim kurabilmesini sağlamak amacıyla, kahramanın özelliklerinin, davranışlarının, duygu ve düşüncelerinin, istek ve tutkularının, özgün bir anlatı tekniği ile okuyucuya aktarılması (Martin, 2004, s. 10) olarak tanımlanan karakter geliştirme, çocuk edebiyatı açısından oldukça önemlidir. Çocukken okunan bir kitabın adı unutulsa bile çoğu zaman bizi derinden etkileyen karakterlerin isimleri ve kişilik özellikleri akılda kalır. Çünkü o karakterler artık bir kitabın sayfasında can bulmuşlardır ve sonsuza dek orada yaşarlar (Kiefer, 2010, s. 18). Bir karakter ne kadar farklı özelliklerle ve farklı yollarla geliştirilirse, çocuk, karakteri o kadar iyi tanıma fırsatı bulur.

Çocuk edebiyatında karakterler açık (geliştirilmiş) ve kapalı (geliştirilmemiş), devingen (dinamik) ve durağan (statik) özellikler göstermektedir.

Sever (2010, s. 104), açık karakteri yazarın okuyucuya aktarmak istediği mesajın taşıyıcısı olan, birçok yönüyle okura tanıtılan, çocuk gerçekliğine uygun geliştirilmiş, inandırıcı nitelikteki karakter olarak tanımlamaktadır. Kapalı karakter ise okura yüzeysel olarak tanıtılan (Sever, 2010, 104), kurguyu sürüklemeye yardımcı, ana karakterin nasıl davrandığını veya başkalarıyla nasıl ilişki kurduğunu gösteren (Lukens, 2007, s. 82) karakterlerdir.

Devingen karakter, kurgunun başlangıcındaki tavrını korumayan, bakış açısını ve tutumunu değiştiren, çevresinde olanlardan etkilenip buna karşı yeni pozisyon alabilen karakterdir. Özellikle değişen dünya ile birlikte insanın da değişip yeni gelişmeler karşısında tavır belirlemesi gerektiğini göstermesi açısından bu tür karakterlerin varlığı çocuk kitaplarında önemlidir (Yılmaz, 2016a, s. 92).

Durağan karakter ise kurgu boyunca aynı kalan, genellikle ana karakterleri desteklemek için kullanılan ikincil karakterlerdir. Çocuk kitaplarında durağan karakterlere de yer verilmesine karşın iyi geliştirilmiş devingen karakterlerin çocuk gerçekliğine daha uygun olduğu söylenebilir (Güldenoğlu, 2017, s. 4770).

Lukens (2007, s. 77) karakter geliştirme yollarını “davranış ve eylemlerle, konuşmalarla, fiziksel özelliklerle (dış görünüşle), diğer karakterlerin yorumuyla, yazarın yorumuyla” şeklinde açıklamıştır. Tek bir karakter geliştirme yoluna başvurulabileceği gibi, birden fazla yolla da karakter geliştirilebilir. Bir karakterin çocuk tarafından özümsebilmesi için farklı yollarla geliştirilmiş olması önemlidir.

Okul öncesi dönem çocuğun gelişiminin tüm alanlarda en hızlı şekilde ilerlediği, kişiliğin temellerinin atıldığı, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanıldığı ve bu gelişim sürecinin yaşamın ileriki dönemlerine etki ettiği hassas bir süreçtir (Yükücü vd., 2019, s. 143). Bu dönemde okunan, izlenen, dinlenen yazılı ve görsel sosyal medya araçlarının aktardığı her uyaran çocuğu etkisi altına alır (Karagöz, 2018, s. 1766). Bu sebeple çocuğun ailesiyle olan etkileşiminin yanı sıra ona sunulacak materyaller, oyuncaklar ve kitaplar gibi uyaran bakımından zengin bir çevre gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bu dönemde dış dünyasını dokunarak, görerek, koklayarak ve duyararak algılamaya ve anlamlandırmaya çalışan çocuğun keşif sürecinde somut materyaller olarak kitaplar en önemli araçlardır. Çocukların hayal dünyalarına hitap edebilecek, onların yaşlarına, ilgi ve beklentilerine, gelişim düzeylerine uygun şekilde hazırlanmış resimli çocuk kitapları, “ilke, tutum ve davranışların duyarlık süzgecinden geçerek ileti ve değere dönüştüğü karakter eğitimi kaynakları olarak” (Karagöz, 2018, s. 1766) çocukların bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimlerine önemli katkılar sağlar.

Özellikle okul öncesi dönemde çocuklara seslenen kitaplarda, daha çok çocukların özdeşim kurabileceği, yaşlıları ile çevresinde görebileceği, izleyebileceği, sevdiği, korktuğu hayvanlar, karakter olarak yer alabilir (Yılmaz, 2016a, s. 89). Çünkü çocuklar bu dönemde hayvanların konuştuğu, insan gibi davrandığı kurgularla daha çok ilgilidirler. Çocukları, doğal yaşamlarının bir parçası olduğu ve birçok yetiştikenden daha yakın hissettikleri için içinde hayvanların olduğu resimli hikâyeleri okumaktan çok hoşlanırlar (Storm, 1945, s. 504). Hayvanlar çoğu zaman okul öncesi dönem eserlerinde öğretici rolünü üstlenmektedir. Bu sebeple insanların duygu ve düşüncelerini çocuklara aktarabilmek için hayvanları kullanmak en önemli kurgusal yöntemlerden biri haline gelmiştir (Donovan, 2011, s. 204). Karakter eğitimi bağlamında düşünüldüğünde ise kurgularda hayvan karakterler aracılığıyla pek çok olumlu ileti doğrudan ya da dolaylı olarak çocuk okura aktarılmaktadır (Yılmaz, 2016b, s. 323). Bu hayvan karakterlerin iyi geliştirilmiş olması, kahramanın öyküdeki olaylara yön veren kişiliği, çocukları kahramanla özdeşim kurmaya yöneltir; kahraman gibi duymaya, düşünmeye ve hareket etmeye istekli kılar. Bu sebeple okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik yazılmış kitaplardaki hayvan karakterlerin nasıl geliştirildiği yanıt aranması gereken bir sorudur. Bu çalışmada okul öncesi çocuk kitaplarında kullanılan hayvan karakterlerin hangi yollarla geliştirildiğini tespit etmek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile yapılandırılan araştırmada birden fazla analiz birimi söz konusu olduğunda (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 327) kullanılan iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Araştırmanın iç içe geçmiş durumlarını karakterlerin açık/kapalı olma durumu, devingen/durağan olma durumu ve karakter geliştirmenin beş yolu (davranış ve eylemlerle, konuşma yoluyla, fiziksel özelliklerle, diğer karakterlerin yorumuyla, yazarın yorumuyla) oluşturmaktadır.

Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Araştırmanın inceleme nesneleri amaçlı örneklem stratejilerinden biri olan ve “belli ölçütleri sağlayan durumların seçildiği” (Patton, 2014, s. 243) ölçüt örneklem stratejisinden yararlanılarak belirlenmiştir. Tablo 1’de belirtilen, 2014-2018 yılları arasında ilk baskısı yapılan, yerli yazarlarca kaleme alınmış, olağanüstü özellikler göstermeyen, kişileştirilmiş hayvan karakterli 33 adet çocuk kitabı araştırmanın inceleme nesnelere oluşturulmuştur.

Tablo 1: Araştırmanın İnceleme Nesnesi Olarak Belirlenen Okul Öncesi Çocuk Kitapları

Sıra	Kitabın Adı	Yazar	Yayınevi	Sf. Say.	Yayın Tarihi
1	Uyanık Keçi Çike	Ömer Özcan	Akıllı Zebra	16	2018
2	Çünkü Miyav	Asuman Portakal	Altın Kitaplar	48	2018
3	Gülücük Renkli Kelebek	Çiğdem Gündeş	Altın Kitaplar	30	1. Basım 2016 3. Basım 2017
4	Şaşkın Kuğu Yavrusu	Nur İçözü	Altın Kitaplar	24	1. Basım 2014 4. Basım 2017
5	Tırtıl Tontini ve Neşeli Aydede	Şeyma Ayık	Altın Kitaplar	36	2017
6	Minik Ayı Vadu / Ormandaki Dedikodu	Ayfer Gürdal Ünal	Can Çocuk	36	2015
7	Moko ile Dinozo 1 / Vapurda Canavar	Aytül Akal	Doğan Egmont	36	1. Baskı 2015 2. Baskı 2017
8	Uyuyor musun?	Şermin Yaşar	Elma Yayınevi	24	1. Baskı 2017 2. Baskı 2018
9	Tavşan Bıdıbk Ders Çalışıyor	Seher Cesur Kılıçaslan	Fom Kitap	16	2015
10	Yavaş	Ayla Çınaroğlu	Kırmızı Kedi	36	2016
11	Tembeller Kralı Badi	Burcu Bahar	Kırmızı Kedi	36	1. Baskı 2015 3. Baskı 2017
12	Kara Kuzu'nun Kulağı	Feyza Hepçilingirler	Kırmızı Kedi	32	2016
13	Küçük Zürafa / Değerler Eğitimi Serisi 1	Koray Avcı Çakman	Kırmızı Kedi	32	1. Baskı 2016 2. Baskı 2017
14	Kırkayak	Tunç Atalay	Mandolin	32	2017
15	Çalışan Kazanır	Kemal Seyyit	Nar Çocuk	12	2014
16	Meraklı Cıvciv	Ercan Dinçer	Polat Kitapçılık	16	2015
17	Sen Bir Robot Değilsin	Aysun Bertkay Özmen	Redhouse Kidz	44	1. Baskı 2015 2. Baskı 2016
18	Pöti / Bir Barınak Köpeğinin Öyküsü	Gökçe Gökçeer	Redhouse Kidz	52	1. Baskı 2015 2. Baskı 2017
19	Kirpi ve Sergi	Özge Bahar Sunar	Redhouse Kidz	32	1. Baskı 2017 2. Baskı 2018

Sıra	Kitabın Adı	Yazar	Yayınevi	Sf. Say.	Yayın Tarihi
20	Öfkeli Örümcek Rıza	Tülin Kozikoğlu	Redhouse Kidz	28	1. Baskı 2014 6. Baskı 2017
21	Salyangoz Salsal / Eyvah Kardeşim Kayboldu	Asiye Aslı Aslaner	Timaş Çocuk	32	2017
22	Kartopu Panda	Sevde Tuba Okçu	Timaş Çocuk	32	2018
23	Timbo ile Zimbo	Nalan Aktaş Sönmez	Timaş Çocuk	32	2018
24	Vak Vak Vaki	Firuzende Nimetullah	Timaş Çocuk	32	2018
25	Kara Gakguk	Müjgan Şeyhi	Timaş Çocuk	32	2018
26	Pengu / Bu Koku da Ne?	Selen Somer	Uçanbalık	16	2018
27	Hopalupa Kardeşler	Arif Düzgün Akbayır	Yapı Kredi	28	2018
28	Cici Pisi Tedi / Renkli Mutlu Uçurtma	Devrim Çakır	Yapı Kredi	32	2014
29	Bu Kış Kimse Üşümeyecek	Feridun Oral	Yapı Kredi	28	1. Baskı 2015 2. Baskı 2018
30	Umudunu Yitirmeyen Sığırcık	Filiz Özdem	Yapı Kredi	36	2017
31	Toko	Naz Elkorek	Yapı Kredi	40	2017
32	Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kız'dan?	Sara Şahinkanat	Yapı Kredi	28	1. Baskı 2014 9. Baskı 2018
33	Baykuşlar Hangi Dilde Konuşur?	Yaprak Moralı	Yapı Kredi	40	1. Baskı 2015 3. Baskı 2018

Veri Toplama Araçları

Karakter özelliklerinin açık ya da kapalı olarak belirlenmesindeki göstergeler, Sever'in (2010, s. 104) belirlediği ölçütler; karakter özelliklerinin durağan ya da devingen olarak belirlenmesindeki göstergeler, Lukens'in (2007, s. 85) belirlediği ölçütler dikkate alınarak yapılandırılmıştır. Açık/kapalı, durağan/devingen karakter özelliklerini ve göstergelerini içeren veri toplama aracı Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2: Karakter Özelliklerine Ait Göstergeler

Karakter Özelliği	Karakter Göstergeleri
Açık Karakter	Anlatı boyunca birçok özellekle tanıtilen, inandırıcı özellikleri ile ortaya çıkan, okurun iyi bildiği karakter
Kapalı Karakter	Anlatı boyunca yüzeysel olarak tanıtilen, okurun iyi tanımadığı karakter
Durağan Karakter	Anlatı boyunca değişmeyen karakter
Devingen Karakter	Anlatı boyunca değişim gösteren karakter

Karakter geliştirme yolları, Lukens'in (2007) belirlediği beş başlık altında ele alınmıştır. Karakter geliştirme yollarına dair göstergeler, araştırmanın inceleme nesnelere üzerinde yapılan içerik analizi ile belirlenmiştir. Karakter geliştirme yolları ve göstergelerini içeren veri toplama aracı Tablo 3'te gösterilmiştir:

Tablo 3: Karakter Geliştirme Yollarına Ait Göstergeler

Karakter Geliştirme Yolları	Karakter Göstergeleri
Davranış ve Eylemlerle	Anlatı boyunca karakterin herhangi bir davranış ya da eylemi ile sunulması. (Hayalperest, tembel, çalışkan, yardımsever, umutlu kıskanç vb.)
Konuşma Yoluyla	Anlatı boyunca karakterin özelliklerinin monologlar ve diyaloglar ile ön plana çıkarılması.

Fiziksel Özelliklerle	Anlatıda karakterlerin fiziksel özelliklerine veya dış görünüşlerine dair betimlerin yer alması.
Diğer Karakterlerin Yorumuyla	Bir karakterin özelliklerinin başka bir karakterin yorumlarıyla betimlenmesi.
Anlatıcının Yorumuyla	Anlatıcının yorumlayıcı olarak kurguya dâhil olması.

Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilen veri toplama araçları esas alınarak araştırmanın inceleme nesnesi olan çocuk kitapları tek tek içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu çözümlenme sürecinde kitaplardaki bulguların işaretlenmesi ve işlenmesi amacı ile bir form oluşturulmuş ve Şekil 1'de belirtilen "Karakter İnceleme Formu" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

NO	Eserin Yazarı	Eserin Adı	Yayınevi	Karakterin Adı	Hayvan Türü	Baş Kişi / Yan Kişi	Açık / Kapalı	Devingen / Durağan	Karakter Geliştirme Yolu	Sayfa
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	fiziksel özelliklerle	4
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	davranışlarla	4
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	davranışlarla	6
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	konuşmalarla	7
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	davranışlarla	8
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	konuşmalarla	9
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Büyük Boğa	Boğa	yan kişi	kapalı	durağan	konuşmalarla	10
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	konuşmalarla	10
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	konuşmalarla	11
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	konuşmalarla	12
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Büyük Boğa	Boğa	yan kişi	kapalı	durağan	konuşmalarla	13
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	davranışlarla	13
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Çiçe	Keçi	baş kişi	açık	devingen	davranışlarla	14
1	Ömer Özcan	Uyanık Keçi Çiçe	Akıllı Zebra	Büyük Boğa	Boğa	yan kişi	kapalı	durağan	konuşmalarla	15
2	Asuman Portakal	Çünkü Miyav!	Altın Kitaplar	Pıtır	Kedi	baş kişi	açık	devingen	fiziksel özelliklerle	4
2	Asuman Portakal	Çünkü Miyav!	Altın Kitaplar	Kıtır	Kedi	yan kişi	kapalı	durağan	konuşmalarla	4
2	Asuman Portakal	Çünkü Miyav!	Altın Kitaplar	Kıtır	Kedi	yan kişi	kapalı	durağan	konuşmalarla	8
2	Asuman Portakal	Çünkü Miyav!	Altın Kitaplar	Pıtır	Kedi	baş kişi	açık	devingen	konuşmalarla	8
2	Asuman Portakal	Çünkü Miyav!	Altın Kitaplar	Pıtır	Kedi	baş kişi	açık	devingen	konuşmalarla	10

Şekil 1: Karakter İnceleme Formu Örneği

Her bir çocuk kitabı içerik analizi ile çözümlenirken elde edilen bulgular karakter inceleme formu üzerinde kodlanmıştır. Araştırmadaki çocuk kitapları doküman olarak kabul edilmiş ve analiz süreci doküman incelemesi ile yürütülmüştür.

Verilerin Analizi

İnceleme nesnelerinde yer alan tüm kişileştirilmiş hayvan karakterler, özellikleri ve geliştirilme yolları doğrultusunda içerik analizine tabi tutulmuş ve bulgulanmıştır. İçerik analizi ile kodlanıp kategorilendirilen veriler, betimsel analiz ile yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlere Dair Genel Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen 33 okul öncesi çocuk kitabında karşılaşılan kişileştirilmiş hayvan karakter sayısı 144'tür. Bu karakterlerin 40'ı baş kişi, 104'ü yan kişi özelliği göstermektedir. 33 kitapta bulgularan hayvan karakterler 62 hayvan türünü temsil etmektedir. Bu hayvan türleri şunlardır:

Ahtapot, çekirge, kaplan, köstebek, panda, tavuk, arı, deve kuşu, kaplumbağa, kuğu, penguen, tavus kuşu, aslan, eşek, karga, kurbağa, rakun, tırtıl, at, fare, kaz, kurt, salyangoz, tilki, ateş böceği, fil, keçi, kuş, serçe, timsah, ayı, flamingo, kedi, kuzu, sığırcık, tukan kuşu, baykuş, güvercin, kelebek, leylek, sincap, zürafa, boğa, hanım böceği, kırkayak, maymun, sinek, ceylan,

iguana, kirpi, mirket, su aygırı, civciv, inek, koyun, ördek, sümüklü böcek, çavuş kuşu, kanguru, köpek, örümcek, tavşan.

Kitaplarda en sık rastlanan hayvan türü, alt türleri ile birlikte (deve kuşu, tavus kuşu, serçe, flamingo, sığırcık vb.) 28 kullanımla kuştur. Bunu 11 kullanımla tavşan, 9 kullanımla kedi, 8 kullanımla ayı takip etmektedir.

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Açık ve Kapalı Olma Durumlarına Yönelik Bulgular

İncelenen 33 kitaptaki 144 karakterin açık ve kapalı olma durumları değerlendirildiğinde 41 karakterin açık karakter özelliği, 103 karakterin ise kapalı karakter özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Geliştirilen açık karakterlerin 34'ü baş kişiyken 6'sı yan kişi durumundadır. Kapalı karakterlerin ise 7'si baş kişiyken 96'sı yan kişidir. Açık karakterlerin eser başına düşen kullanım ortalaması 13, kapalı karakterlerin ise 9'dur. Bu bağlamda yapılacak bir değerlendirmeye okul öncesi dönemdeki çocuk kitaplarındaki karakterlerden baş kişilerin daha çok açık özellik gösterdiğini, yan kişilerinse daha çok kapalı karakter özelliği gösterdiğini söylemek mümkündür.

Timbo ile Zimbo adlı eserin baş kişisi olan Zimbo, kurgu boyunca birçok farklı özellikleriyle tanıtılmış bir açık karakter örneğidir:

“Zimbo sınıfın en güler yüzlü öğrencisiydi. Kabalık yapmaz herkese iyi davranırdı” (s. 5).

“Zimbo çok üzüldü. Yüzü kıpkırmızı oldu. Bir an ne diyeceğini bilemedi. Ama her zamanki güler yüzüyle,

-Bilerek olmadı, affedersin Timbo, dedi” (s. 10).

“Zimbo her zamanki gülümsemesiyle onlara baktı,

-Teşekkür ederim. Sizi gördüğüme çok sevindim, dedi” (s. 25).

Aynı kitaptaki Pamuk Öğretmen karakteri ise sadece konuşmalarıyla öğrencilerini yönlendirmekte olan kapalı özellik gösteren bir yan karakter olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Pamuk Öğretmen’in öğrencileri resim dersindeydi. Rengârenk resimler yapıyorlardı” (s. 2).

“O sırada Pamuk Öğretmen yanlarına geldi.” (s. 12).

“Pamuk Öğretmen, Timbo ve Zimbo’ya dikkatle baktı;

-Siz arkadaşsınız, sorunlarınızı kendi aranızda çözebilirsiniz, diyerek yanlarından ayrıldı” (s. 13).

İncelenen eserlerde yan karakter olup açık olma özelliği gösteren karakterlere de rastlanmıştır. Bunun bir örneği “Baykuşlar Hangi Dilde Konuşur?”un yan kişisi olan Umut’un annesidir. Umut’un annesi kurgu boyunca konuşmalarıyla geliştirilmiş, iyi tanıtılmış bir yan kişidir:

“Tamam oğlum, hadi git artık! Ama arkadaşlarınla dikkatli olun lütfen ve gün doğmadan eve dönün tamam mı?” (s. 3).

“Annesi gülerek umutu kucakladı.

‘Umutçuğum! Sen arkadaşlarını Japon arılarının çıkardığı sesle çağırıyorsun ama!’

Umut şaşkınlıkla annesine bakakaldı.

‘Nasıl?’

‘Gel canım, sana bunu daha iyi anlatalım’” (s. 10).

“Anne baykuş önce kütüphaneye doğru gitti. Kocaman bir kitap seçip minderin üstüne oturdu” (s. 11).

“Annesini de bir heyecan sarmıştı” (s. 21).

“İyi eğlenceler canım! Dikkatli olun.” dedi annesi. “Bir şeye ihtiyacın olursa ‘uuu uuu’ diye seslen, hemen yanına koşarız” (s. 35).

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Durağan ve Devingen Olma Durumlarına Yönelik Bulgular

İncelenen 33 eserde bulgularan 144 karakterden 107’si devingen karakter, 37’si ise durağan karakterdir. Yan kişiler daha çok durağan özellik gösterirken baş kişiler %65 gibi büyük bir oranla devingen özelliktedir. Durağan karakterlerin eser başına düşen kullanım ortalaması 10, devingen karakterlerin ise 13’tür. Bu verilerden hareketle baş kişilerin daha çok devingen olarak geliştirildikleri, yan kişilerinse durağan özellik gösterdiklerini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra devingen özellikteki karakterlerin daha çok açık karakterler olduğu, durağan özellik gösteren karakterlerinse kapalı karakter olduğu araştırma verilerinden hareketle bulgulanmıştır.

Tavşan Bıdıbık adlı eserin baş kişisi olan Bıdıbık, devingen karakter için iyi bir örnektir. Bıdıbık kurgunun başında ders çalışmak istemeyen bir karakter iken kurgu boyunca yaşadıklarıyla derslerini zamanında yapan bir karaktere dönüşmüştür:

“Bahar geldiğinden beri nedense Bıdıbık’ın canı hiç ders çalışmak istemiyormuş. Her gün kırlarda koşmak, çimenlerde yuvarlanmak, çiçek toplamak istiyormuş. Okuldan gelince çantasını bir köşeye atıyor ve hemen kırlara koşuyormuş” (s. 5).

“Bazı günler tek bir ders kitabının bile kapağını açmıyormuş. Öğretmenin verdiği ödevleri de düzenli yapmıyormuş” (s. 8).

“Çitlembik’le dışarıda buluşmuşlar ve akşam yemeğine kadar doya doya oynamışlar. Bıdıbık dersini çalışmış olmanın rahatlığıyla kendisini çok mutlu hissetmiş. Sanki bu gün oyundan daha çok keyif almış” (s. 15).

“Bıdıbık o gün de eve dönünce önce derslerini çalışmış, ödevlerini yapmış ve sonra oynamaya çıkmış. Kendisini bu şekilde hem bilgili, hem de daha mutlu hissediyormuş. Çitlembik’e de kendisine derslerin önemini öğrettiği için teşekkür etmiş. Bundan sonra daha bilgili olmak için düzenli çalışmış, ama oyunu da ihmal etmemiş” (s. 16).

Çalışan Kazanır adlı eserin baş kişisi durumundaki Anne Tavuk karakteri ise kurgu boyunca arkadaşlarının reddettiği tüm işleri yaparak durağan karakter özelliği göstermektedir:

“Öyleyse iş başa düştü, tarlayı ben süreceğim” (s. 5).

“Tavşan sessizliği bozarak, “Ben tarla sulamaktan hoşlanmam!” dedi. Diğer arkadaşları da aynı şeyi söyleyince tavuk, “Öyle ise sulama işini de ben yaparım” dedi (s. 6).

“Öyle ise hasat işini de ben yapacağım.’ dedi” (s. 8).

Bunun üzerine tavuk öğütme işini de kendisinin yapacağını söyleyerek işe koyuldu (s. 9).

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Davranış ve Eylemlerle Geliştirilme Durumlarına Yönelik Bulgular

İncelenen 33 eserden 27’sinde yer alan 56 karakter, davranış ve eylemleriyle geliştirilmiştir. Bu yolla geliştirilen karakterlerin 32’si baş kişi 24’ü ise yan kişidir. Davranış ve eylemlerle geliştirilmiş karakterlerden açık olma özelliği gösteren karakter sayısı 29, kapalı olma özelliği gösteren karakter sayısı 27’dir. Ayrıca bu yolla geliştirilen karakterlerin 25’i devingen, 31’i ise durağan karakterlerdir. Eser başına düşen davranış ve eylemlerle geliştirme durumu ortalaması 7’dir.

“Öfkeli Örümcek Rıza” adlı eserdeki tüm karakterler davranış ve eylemleri yoluyla geliştirilmiştir. Bu davranışlar resimlerle desteklenmiştir. Eserin baş kişisi Rıza, yan kişileri Feza, Dila, Kaya ve Sema’dır. Baş kişinin devingen özellik gösterdiği eserde yan kişiler durağandır:

“Geçen sabah kalktığımda Rıza erkence, ördü kendine bir ağ, uğraşıp saatlerce” (s. 8).

“Sonrasında çıktı hava almaya. Döndüğünde ne görsün, Sinek Feza düşmüş ağına. Çok kızdı bizim Rıza. Onca uğraş boşa gitmişti. Güzelim ağı birbirine girmişti!” (s. 9)

“Ne yapsın Rıza? Yeni bir ağ ördü mecburen, bu seferki daha şıktı öncekinden. İş bitince dinlenmeyi hak etti gerçekten” (s. 12).

“Kedi Dila ve Köpek Kaya kovalama oynamaya karar verince, heyecandan salonun ortasındaki ağı da görmeyince...” (s. 13)

“Kuş Sema kafesinden çıkıp gezinti yapmaya karar verince, ne mümkün Rıza’nın sakin kalması bu evde!” (s. 17)

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Konuşmalarla Geliştirilme Durumlarına Yönelik Bulgular

İncelenen 33 eserden 30’unda karşılaşılan 113 karakterin geliştirilmesinde konuşmalarla karakter geliştirme yoluna başvurulduğu tespit edilmiştir. Bu sayılardan hareketle eserlerin tamamında yer alan 144 karakterden %78’inin konuşmalar yoluyla geliştirildiğini ve hemen her kitapta konuşma yoluyla geliştirilmiş karaktere rastlandığını söylemek mümkündür. İncelenen eserlerden yalnızca 3 tanesinde konuşuşturulmayan hayvan karaktere rastlanmıştır. Bu yolla geliştirilen karakterlerin 34’ü baş kişi, 79’u ise yan kişidir. Bu verilerden hareketle yan kişilerin büyük ölçüde konuşmalar yoluyla geliştirildiğini söylemek mümkündür. Konuşma yoluyla geliştirilen karakterlerin 35’i açık, 78’i kapalı; 31’i devingen, 82’si durağan karakterlerdir. Konuşma yoluyla geliştirilen karakterlerin eser başına düşen ortalaması 10’dur.

“Küçük Zürafa” adlı anlatıda yer alan tüm karakterler fiziki konuşmalar yoluyla geliştirilmiştir. Baş kişi olan Küçük Zürafa’nın fiziksel özellikleri de konuşmalar yoluyla

vurgulanmıştır. Küçük Zürafa bu bağlamda iyi geliştirilmiş bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Karga gak gak gakladı.

‘Gak... Geliyorlar, geliyorlar... Göçmen kuşlar!’ diye bağırdı” (s. 1).

“Ama benim kanatlarım yok ki!’ dedi küçük zürafa” (s. 4).

“Vırakladı kurbağa,

‘Gökyüzünü izlemek istersen şuradaki kayalığa çıkmalısın.’

‘Ama ben zıplamayı bilmem ki,’ dedi küçük zürafa” (s. 11).

“Gökyüzünü görmek istersen bir ağaca çıkmalısın. Hap rap... Hap rap... Hap rap,’ dedi sincap.

‘Ama ben ağaca çıkmayı bilmem ki’ dedi küçük zürafa (s. 16).

Yan kişilerin genellikle konuşmalar yoluyla geliştirildiği bulgusunu destekleyen örnekler şunlardır:

“Tavşan ‘Hımm’ dedi ve hoplayarak uzaklaştı. Yolda sincaba rastladı. ‘Biliyor musun, Vadu’yu gördüm, ulu çınarın altında yapayalnız oturuyordu. Hiç sözünde durmayan Dadu, onu yalnız bırakmış.’ dedi” (Minik Ayı Vadu, s. 13).

“Büyükanne, ‘Badi geldiğimden beri bakıyorum da ne annene yardım ediyorsun ne babana. Ne ödev yapıyorsun ne de dışarı çıkıp arkadaşlarınla oynuyorsun. Bir şeyin mi var?’ diye sordu (Tembeller Kralı Badi, s. 17)

“-Bugün hava çok güzel çocuklar, dedi Köstebek Öğretmen. Beslenme saatini bahçede yapabiliriz. Hepiniz beslenme çantalarınızı alın, bahçeye çıkıyoruz.

-Yemeğimizi çok çabuk yiyelim ki top oynamaya vaktimiz kalsın, dedi yavru aslan Güçlü.

-İyi fikir, dedi Pengu ile kaplan Gürbüz” (Pengu – Bu Koku da Ne?, s. 8).

Onun bu halini gören Ak Kuzu karşı bayırdan seslendi: “Kara Kuzu kardeş, niye kendi etrafında dönüp duruyorsun?”(Kara Kuzu’nun Kulağı, s. 1)

Kıvrıkcık Kuzu şaşırıldı. “Hiç kulak yenir mi? Sen aklını mı kaçırdın? Hem bir kulağım olmazsa ben ne kadar çirkin olurum. Hiç düşündün mü?” (Kara Kuzu’nun Kulağı, s. 6)

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Fiziksel Özellikleriyle Geliştirilme Durumlarına Yönelik Bulgular

İncelenen eserlerden 12’sinde karşılaşılan 25 karakterin geliştirilmesinde anlatının yazılı kısmında fiziksel özelliklerin açık bir biçimde belirtildiği tespit edilmiştir. Ancak hitap ettiği dönem özelliklerinden kaynaklı olarak incelenen eserlerin tamamında yer alan karakterlerin fiziksel özellikleri resimleme yoluyla okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır. Fiziksel özellikleri ile geliştirilen karakterlerden 11’i baş kişi, 14’ü yan kişidir. Bu kişilerin açık ve kapalı, durağan ve devingen olma özelliği baş ve yan kişi olmalarıyla doğru orantılıdır. Fiziksel özelliklerle geliştirilen karakterlerin eser başına düşen ortalaması 4’tür.

Pöti adlı eser fiziksel özelliklerle karakter geliştirme yolunun belirgin şekilde kullanıldığı eserlerden biridir. Kurgu boyunca yazarın yorumlarıyla geliştirilen *Pöti* karakterinin fiziksel özellikleri de vurgulanmıştır:

“*Pöti*’nin ne kadar özel bir köpek olduğunu anlamak için ona biraz yakından bakmak gerek. Sen hiç böyle gözleri olan bir köpek gördün mü?” (s. 14)

“Gözleri farklı renkte olduğu için onu biraz tuhaf bulanlar oluyor” (s. 16).

“Dimdik kulakları arkaya düşüyor üzüntüden” (s. 18).

“Şu parlayan dişi görüyor musun? Tıpkı gözleri gibi dişleri de hiçbir köpeğinkine benzemiyor” (s. 22).

“*Şaşkın Kuğu Yavrusu*” adlı eserin baş kişisi olan *Bembeyaz* adlı karakter, eserde fiziksel özellikleriyle açık bir şekilde tanıtılmış ve karakterin özellikleri resimlerle desteklenmiştir:

“Küçük kuğu o gün çok heyecanlıydı” (s. 5).

“Minik kanatlarını bir iki kez oynattı” (s. 6).

“Küçük kuğu uzun boynunu şaşkınlıkla uzattı” (s. 11, Resim 3.10.).

“*Bembeyaz*, uzun boynunu uzattı” (s. 15).

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Diğer Karakterlerin Yorumuyla Geliştirilme Durumlarına Yönelik Bulgular

Diğer karakterlerin yorumuyla karakter geliştirme, incelenen okul öncesi dönem kitaplarında yazarların çok tercih etmedikleri bir karakter geliştirme yoludur. İncelenen 33 eserden 11’inde yer alan 13 karakter bu yolla geliştirilmiştir. Geliştirilen 13 karakterin 8’i açık, 5’i kapalı; 7’si devingen, 6’sı durağandır. Diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilen karakterlerin eser başına düşen ortalaması 2’dir.

Gülücük Renkli Kelebek adlı eserin baş kişisi olan kelebeğin bazı özellikleri eserdeki yan kişilerin konuşmalarıyla vurgulanmıştır. Bu açıdan Kelebek karakterinin geliştirilmesinde diğer karakterlerin yorumlarından faydalandığını söylemek mümkündür:

“Güneş dayanmamış, kocaman gülüşüyle sıcacık kucaklamış kelebeği.

‘Boşuna ağlıyorsun!’ demiş. ‘O kadar güzel kanatların var ki, pırıltısı benim bile gözümü kamaştırıyor. Varsın rengi olmasın, sen böyle de çok güzelsin” (s. 10).

“Duydum tüm mızızlanmalarını. Ne gereksiz, ne boş işler bunlar. Kanatların var ve uçabiliyorsun. Rüzgâra dokunuyor, güneşe ulaşıyorsun. Ağaçlardan ağaçlara selam götürüyor, yapraklara sarılıyorsun. Rengin beneğin de olmayıversin...” (s. 15)

“Gelincik kıpkırmızı gülümsemiş. ‘Merhaba! Ahh, ne kadar güzel kanatların var senin öyle. Kocaman ve parlak” (s. 17).

Okul Öncesi Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Anlatıcının Yorumuyla Geliştirilme Durumlarına Yönelik Bulgular

İncelenen 33 eserde sınırlı kullanılan karakterler geliştirme yollarından biri de anlatıcının yorumuyla karakter geliştirmedir. 14 eserde yer alan 18 karakterin bu yolla

geliştirildiği tespit edilmiştir. Anlatıcının yorumuyla geliştirilen karakterlerin 15'i baş kişi, 3'ü yan kişidir. Bu yolla geliştirilmiş açık karakter sayısı 14, kapalı karakter sayısı; devingen karakter sayısı 12, durağan karakter sayısı 6'dır. Anlatıcının yorumuyla geliştirilen karakterlerin eser başına düşen ortalaması 3,5'tir.

Pöti adlı eserin baş kişisi durumundaki Pöti karakteri, anlatıcının yorumuyla geliştirilmiş karakter örneklerinden en belirgin olanlardan biridir. Anlatı boyunca Pöti'nin birçok farklı özelliği yazarın dilinden okuyucuya aktarılmıştır. Pöti bu bağlamda açık ve devingen olarak geliştirilmiş iyi bir karakterdir. Pöti'nin bahsedilen özellikleri resimlerle desteklenmiştir:

“O zaman seni Pöti'yle tanıştırmak isterim. Çünkü Pöti, dünyanın en tatlı köpeğidir” (s. 4).

“İşte Pöti de bu sahipsiz köpeklerden biriydi. Barınakta ona iyi bakılıyordu, ama yine de her köpek bir yuva ister. Pötinin de en büyük hayali onu çok seven bir sahibinin olmasıydı. Bir gün bu hayali gerçek oldu. İyi kalpli biri onu barınaktan alıp sıcacık evine götürdü” (s. 10).

“Pöti bazen gülümser ama bunu çok az insan görebilir. Onun tuhaf bir köpek olduğunu düşünürsen gülümsediğini de göremezsin tabii” (s. 24).

“Bir gün Pöti'yle tanışırsan yanağına bir öpücük kondurabilir, hiç şaşırma. Köpekler insanların yüzünü yalayarak sevgileri gösterir. Ama küçük Pöti öpücükler kondurur. Beni böyle öpüyor, bak. Sen hiç öpücük veren köpek gördün mü?” (s. 36)

Tembeller Kralı Badi adlı eserde yan kişilerin olan olan Badi'nin annesi ve babası da yazarın yorumuyla geliştirilen karakter örneklerindedir:

“Örneğin bizim Badi'nin annesi; sekiz kolunun biriyle temizlik yaparken, diğer koluyla yemek yapar, bir diğer koluyla dikiş diker ve hatta diğer koluyla resim bile yapabilir. Anlayacağımız o çok becerikli bir anne” (s. 6).

“Babası kollarıyla neler mi yapar? Bir koluyla okyanustan gelen çeşit çeşit yosunları düzenlerken, diğer kolundaki vantuzlar sayesinde mercan suyu şişelerini etiketler, diğer koluyla ürünleri kasadan geçirir. Kısaca okyanusun en büyük marketini tek başına işletir. Anlayacağımız, babası da çok çalışkan ve becerikli bir ahtapot” (s. 7).

Tartışma ve Sonuç

Okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik olarak hazırlanmış ve araştırmada inceleme nesnesi olarak kullanılan 33 eserde rastlanan 144 karakterin, 62 hayvan türünü temsil ettiği, bu hayvanların doğal ortamlarda çocukların karşılaşabileceği hayvanlar olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada en sık kullanılan hayvan türü kuştur. Bunu kedi, tavşan ve ayı takip etmektedir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan hayvan karakter çeşitliliği çocuklar açısından olumlu bir potansiyel teşkil etmektedir. Günlük yaşam alanlarında en sık karşılaşabilecek hayvan türlerinin çocuklara yönelik hazırlanmış kitaplarda karşılık bulması, çocukların öykünme ve özdeşim kurabilme becerileri açısından oldukça önemli bir sonuçtur. Kurgusal nitelikteki metinlerde hayvan karakterlere yer verilmesi, çocukların kurguya karşı meraklarının artmasına ve dikkatlerinin daha fazla yoğunlaşmasına vesile olmaktadır (Ungan, 2006).

Kurgularda yer alan yan kişiler, baş kişiyi destekleyerek onu anlamlandırmada önemli rol üstlenmektedirler. İncelenen 33 eserde tespit edilen karakterlerin %72'si yan kişi konumundadır. Bu bağlamda eserlerin yan kişi açısından zengin olduğu söylenebilir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde açık karakterlerin yanında onları desteklemek amacıyla kapalı karakterlere de yer verilmelidir. Eserlerde rastlanan 144 karakterin 103'ü kapalı, 41'i açık özellik göstermektedir. Tespit edilen kapalı karakterler, daha çok açık olarak geliştirilmiş baş kişileri destekleyici konumdaki, onlara yardımcı olmak ya da çatışmalar yoluyla anlatımı güçlü kılmak amacıyla kullanılmış yan kişilerdir. İnceleme nesnesi olan anlatıların baş kişileri %85 gibi büyük bir oranla açık özellik göstermektedir. Çocuğa aktarılmak istenen mesaj daha çok açık karakterler üzerinden verildiği için incelenen eserlerin çocuğun gelişime sürecine olumlu bir katkı sağlayacağını varsaymak mümkündür.

İncelenen eserlerde bulguların ve olayı sürükleyen baş kişiler daha çok devingen olarak geliştirilirken yan kişiler durağan özellik göstermektedir. Kurgunun seyri boyunca gelişen veya değişen devingen karakterler, kurgunun daha iyi anlamlandırılmasına katkıda bulunurlar. Baş kişilerin daha çok açık ve devingen olarak geliştirilmiş olmasının özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar için dikkat çekici ve özdeşim kurmalarını kolaylaştırıcı bir durum olacağını söylemek mümkündür.

Yapılan araştırma incelenen 33 eserde “karakter geliştirme sürecinde” Lukens (2007) tarafından belirlenen 5 farklı karakter geliştirme yolunun da kullanıldığı görülmektedir. “Karakteri anlatıdaki diğer kişilerle iletişim kurularak diyaloglarla tanıtmak, karakteri hikâyede doğrudan betimleme, karakterlerin düşüncelerini monologlarla betimleme, karakteri bir olayın içinde göstererek ortaya koymak. Hikâyede sadece bir yolla betimlenen karakter derinlikten yoksunlaşır. Sadece bir boyutu sunulmuş ya da bir özelliği aşırı vurgulanmış olur. Bu da hikâyedeki sonucun “kalıplaşmış yargı” olmasına neden olabilir” (Karatay, 2016, s. 103). Eserlerde kurgulanan karakterlerin farklı yollarla geliştirilmiş olması karakterlerin özelliklerinin okuyucu tarafından ayrıntılı bir biçimde anlamlandırılmasına yardımcı olur. İncelenen eserlerde karakterlerin geliştirilme sürecinde çoğunlukla birden fazla karakter geliştirme yoluna başvurulduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde çocuklar bu eserlerde karşılaştıkları karakterleri tek yönlü değil, birçok farklı açıdan tanıma fırsatı bulabilirler.

İncelenen eserlerde %50 oranla en çok konuşma yoluyla karakter geliştirmeye başvurulduğu araştırmanın bulguları arasındadır. İncelenen eserlerde yer alan karakterlerin büyük çoğunluğunun bu yolla geliştirilmiş olması, çocuklara konuşarak kendilerini nasıl ifade edebileceklerini göstermek açısından önemlidir. Karakterlerin, kendilerini diğer karakterlere konuşarak tanıtmaları, çocuğun insan ilişkilerinde nasıl bir tutum sergilemesi gerektiğine ilişkin ipuçları vermektedir (Karagül, 2019, s. 300). Karakterlerin iç dünyalarının, duygu düşüncelerinin yansıtıldığı konuşmalardan yola çıkarak çocuk, karakterin özelliklerini doğrudan tanıyabilir. Bu da çocuğun karakterle daha kolay bir biçimde özdeşim kurmasına yardımcı olur.

Sever (2010, s. 95) çocuklar için hazırlanan eserlerdeki kahramanların karakter özelliklerini tanımayı sağlayan en önemli göstergenin, onların davranış ve eylemleri olduğunu belirtmiştir. İncelenen eserlerde %25'lik oranla davranışlar yoluyla karakter geliştirme, en sık başvurulan ikinci karakter geliştirme yolu olmuştur. Okurun dikkatini en çok çeken karakterler davranışlar yoluyla geliştirilmiş karakterlerdir. Ancak bu karakterlerin davranışları, okurun kendi davranışlarına ne kadar benzemiyorsa, ne kadar değişik ve çeşitliyse ilgi çekiciliği ve

akılda kalıcılığı o oranda yüksektir. İncelenen eserlerde de karakterlerin davranış özelliklerinin çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir. Eserlerdeki karakterler çocuklar için örnek teşkil edeceğinden, bu karakterlerin davranışlarının çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerine uygun olarak yapılandırılması önemlidir. İncelenen eserlerde kurgunun başında olumsuz davranış özellikleri gösteren karakterlerin devinerek kurgunun sonunda olumlu tutumlar geliştirdiği tespit edilmiştir. Bu karakterlerin davranışlar yoluyla çocuğa ulaşmada etkili olacağı düşünülmektedir.

Dış görünüş ve fiziksel özellikler karakterin tanınması için önemli ipuçları barındıran özelliklerdir. Karakterlerin hiçbir özelliği tanınması bile dış görünüşü ve fiziksel özelliklerinden hareketle karakterler hakkında yorumlar yapılabilir. Karakterlerin dış görünüşleri ve fiziksel özellikleriyle geliştirilmesi çocuğun hayal dünyasında somutlaşıp can bulmasına yardımcı olması açısından oldukça önemlidir. Karakterin fiziksel özellikleri onun sınırlarının belirginleşmesine katkı sağlar ve özdeşim daha kolay olur (Karayel, 2018, s. 51). Bir karakterin fiziksel özellikleri yalnızca onu tasvir etmek için değil, bununla birlikte karakterin içerdiği anlamı çocuğa aktarabilmek için de kullanılır. İncelenen eserlerde karakterler %11 oranda fiziksel özellikleriyle geliştirilmiştir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken önemli husus, karakterlerin kurgu içerisindeki yazılı metinlerde fiziksel özellikleriyle anlatılmamasına rağmen hemen hemen tüm eserlerde resimler yoluyla betimlenmiş olmasıdır. Okul öncesi dönemde “resim, insan özelliklerini hayvan ve böcek dünyasına taşıyan ve böceklerle hayvanların konuşmasını sağlayan, fantastik aygıt” (Thacker ve Webb, 2002, s. 126) sayıldığından aslında fiziksel yolla karakter geliştirmenin bu resimler üzerinden yapıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda değerlendirildiğinde aslında fiziksel özelliklerle karakter geliştirme yolunun okul öncesi dönemdeki resimli çocuk kitaplarında en sık kullanılan karakter geliştirme yolu olduğu çıkarımı yapılabilir.

Seger (1990, s. 25), karakteri kurgulayan anlatıcının da kurguya dâhil olup ona dair yorumlarını paylaşmasının karakter ile okuyucu arasındaki bağı güçlendiren unsurlardan biri olduğunu vurgulamıştır. Anlatıcının yorumuyla geliştirilen karakterler okuyucu tarafından daha iyi tanınabilir. İncelenen eserlerde anlatıcının yorumu ile geliştirilen karakterlerin ayrıntılı olarak tanıtılmış, açık ve genellikle devingen karakterlerdir. Kurguya en hâkim durumdaki kişi olan anlatıcının kendi yarattığı karakteri yorumlamasının çocukta inandırıcılığı sağlamak için faydalı olabileceği söylenebilir. Anlatıcı bu yolu kullanılırken çocuk gerçekliğinin eserlerde yansması olan çocuğa görelilik ilkesi doğrultusundan dil ve anlatım özellikleri yeğlemesi önemlidir.

Tüm karakter geliştirme yolları değerlendirildiğinde en az tercih edilen karakter geliştirme yolu, diğer karakterlerin yorumuyla karakter geliştirmedir. Karakterleri kurgulayanların onun hakkında diğer karakterlerin yorum yapmalarına imkân vermesi objektifliği sağlamakla beraber karakterin çocuk tarafından çok boyutlu olarak tanınmasına yardımcı olur. Bu açıdan bu karakter geliştirme yolunun kullanım sıklığının artırılması önemlidir. Karakterin sergilediği davranışlar diğer karakterlerin düşünceleriyle onaylanabilir veya reddedilebilir. Buradaki kabul ve ret durumu ana kahramanla özdeşim kuran çocuğun kahramanın kişiliğini tanınması açısından önemlidir.

Kaynaklar

- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2010). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arıcı, A. F. (2006). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aslan, C. (2013). Çocuk edebiyatı yapıtlarının temel işlevleri. *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, 17, 6-9.
- Aykaç, M. (2011). *Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatı metinleriyle kurgulanan yaratıcı drama etkinliklerinin anlatma becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aytaş, G. (2003). Okuma gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 8, 155-160.
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Brett, B. M. (1981). *A study of the criticism of children's literature 1969-1979*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ohio: Graduate School of The Ohio State University.
- Çakır, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*. 8(1), 1171-1180.
- Çer, E. (2016). *0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Donovan, J. (2011). Aestheticizing animal cruelty. *College Literature*, 38(4), 202-217.
- Elkind, D. (2009). *The child's reality: Three developmental themes*. London: Psychology Press.
- Gamble, N., Yates, S. (2002). *Exploring children's literature*. London: Paul Chapman Publishing.
- Güldenoğlu, B. N. D. (2017). Çocuk edebiyatı kitaplarındaki yetişkin ve çocuk karakterlerin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4768-4780
- Harvey, B. S. (1993). *Children's use of fiction and nonfiction literature in a kindergarten classroom*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ohio: Graduate School of The Ohio State University.
- İnan, M. R. (1983). Dünyada çocuk yılı ve eğitimde çocuğa görelilik. *Eğitim ve Bilim*, 8(45), 28-32.
- Karagöz, B. (2018). Resimli çocuk kitaplarında gözden kaçan bir alan: ileti sorunsalı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68): 1765-1787.
- Karagül, S. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki karakter geliştirme yollarının incelenmesi. *Başkent University Journal of Education*, 6(2), 293-303.
- Karagül, S. ve Samur, A. Ö. (2017). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakter özelliklerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 336-352.
- Karatay, H. (2016). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. (s. 81-129). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. (ed. Tacettin Şimşek). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karayel, Ö. F. (2018). *Çetin Öner'in çocuk romanlarında kullanılan karakter geliştirme yöntemleri üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kiefer, B. Z. ve Tyson, C. A. (2010). *Charlotte Hack's children's literature: A brief guide*. New York: McGraw-Hill.
- Kleman, H. M. (2013). *Developing fictions: Childhood, children's books and the novel*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yale: The Graduate School of Yale University.
- Lukens, R. J. (2007). *A critical handbook of children's literature*. 8th ed. USA: Allyn & Bacon, Incorporated.
- Martin, P. (2004). *Characterisation in the novel: an aesthetic of the uncanny*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dublin: Dublin City University School of Communications.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Saltık O. (2012). Portakal adlı yapıtın tanıklığında çocuk edebiyatında karakterlerin geliştirilmesi üzerine bir inceleme. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Seger, L. (1990). *Creating unforgettable characters: A practical guide to character development in films, tv series, advertisements, novels & short stories*. New York: Henry Holt & Company Inc.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Storm, G. E. (1945). Areas of children's literature. *The Elementary School Journal*, 45 (9), 503-511.
- Şimşek, T. ve Yakar, Y. M. (2016) Çocuk ve edebiyat. (s. 13-44). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. (ed. Tacettin Şimşek). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tekin, M. (2017). *Roman sanatı I: romanın unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Temple, C. A., Martinez M. ve Yokota J. (2015). *Children's books in children's hands*. London: Pearson Education.
- Thacker, D. C. ve Webb, J. (2002). *Introducing children's literature: from romanticism to postmodernism*. London: Routledge
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Büyük sözlük*. Ankara.
- Ungan, S. (2006). Fabl türünün çocuk edebiyatındaki yeri ve günümüzde bu türden yararlanma olanakları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 105-114.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2016a). Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler. (s. 61-108). *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve medya*. (ed. Tacettin Şimşek). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yılmaz, O. (2016b). Kurgusal nitelikli çocuk kitapları ve karakter eğitimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 311-325.
- Yükçü, B. Ş., Tok, A. İ. ve Kangal, S. B. (2019). Çocuk edebiyatının geldiği son nokta: Okul öncesi dönem resimli e-kitaplara gelişimsel bir bakış. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 139-164.

Extended Abstract

One of the basic elements of children's literature, the character has a great impact on the child in terms of establishing the connection between the child and the book, identification and modeling. Since well-designed characters allow children to enter a literary communication process with the book and emulate the characters in the book, these characters have a special place in children's literature.

The fact that the characters in the children's books have a very important effect on the development of children requires sensitivity to the development of the characters in the works to be written for them and a careful and attentive attitude in the character development process.

In children's literature, the characters can be flat or round, dynamic or static. Lukens (2007) described the ways of character development as "through behavior and actions, speech, physical properties (external appearance), interpretation of other characters, interpretation of the author". A single character development path can be used, or characters can be developed in more than one way. It is important that a character is developed in different ways for the child to be assimilated.

Preschool period is a sensitive process in which the development of the child progresses in all areas, the foundations of personality are laid, basic knowledge, skills and habits are acquired and this development process affects the later stages of life. Especially in the books addressed to children in the preschool period, the animals that children can identify, see, watch, love and fear with their peers can be used as characters. In this study, it is aimed to determine how personalized animal characters in children's literature in preschool children and character traits are developed.

This study was carried out with the case study of qualitative research designs and was structured with embedded single case study. Embedded case is formed by the state of being open / closed, the state of being dynamic / static, and the five ways of character development (through behavior and actions, speech, physical properties, interpretation of other characters, interpretation of the author).

The research objects of the study consist of 33 children's books which include personalized animal characters, which were written by native authors in the narrative genre for pre-school period selected by criterion sampling and which were first published between 2014-2018.

The children's books in the study were accepted as documents and the analysis process was carried out with document analysis. Taking the indicators in determining character characteristics as open or closed, based on the criteria determined by Sever (2010), the indicators of character characteristics as static or dynamic and the ways of character development based on the criteria determined by Lukens (2007) into consideration, in accordance with the opinions of field experts, a form was developed. Later, all the personalized animal characters included in research objects were subjected to content analysis in accordance with their characteristics and development ways. The data categorized by content analysis were interpreted by descriptive analysis.

It was concluded that the 144 characters, which were found in 33 books prepared for preschool children and used as the object of study in the research, represented 62 animal species and these animals were the animals that children could encounter in natural environments. The most commonly used animal species in the study is bird. This is followed by the cat, the rabbit and the bear. The diversity of animal characters that emerged as a result of the research poses a positive potential for children.

In the examined books, the main characters who discovered and dragged the event were mostly developed dynamically, while the side characters exhibited static characteristics. Dynamic characters that develop or change throughout the course of fiction contribute to a better understanding of fiction.

In the 33 books examined, it is seen that five different character development paths determined by Lukens (2007) are used in the character development process.

It is among the findings of the study that character development through speech was mostly used in 50% of the examined books. Character development through behaviors was the second most common way of character development. Characters were developed with 11% physical properties. However, there is a point to note here. Although the characters are not described in the narrative with their physical characteristics in the written texts, all 33 books contain pictures in which descriptions of the characters are made. In the books examined, it was found that 8% of the narrators interpreted the character. In this direction, the characters developed by the narrator's interpretation came to the fore. Of all the character development ways, the least commonly used character development way is character development through the interpretation of other characters.